

2. Розгон О.В. Порухення сімейних прав трансгендерної особи у контексті доктрини прав людини // Наукове друковане іноземне видання “Eurasian Academic Research Journal”. – 2016. – № 5 (05). – С. 33-47.

3. Шалиганова А.С. Щодо правової природи та змісту права на гендерну ідентичність / А.С. Шалиганова // Право і Безпека. – 2011. – № 3. – С. 274-279.

4. Бреус С.М. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності / С.М. Бреус // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 3. – С. 83-87.

5. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31612249>

Торчинівська Р.А.

студентка,

Науковий керівник: Заяць О.С.

кандидат юридичних наук, доцент,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Учасниками цивільних відносин є фізичні особи та юридичні особи (ст. 2) [1]. Щоб мати можливість брати участь у майнових та особистих немайнових відносин, закон наділяє громадян цивільною правосуб'єктністю, елементами якої є цивільна правоздатність та цивільна дієздатність [2, с. 345].

Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою (ст. 24) [1]. У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини. У випадках, встановлених законом, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку. Цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті (ст. 24) [1].

Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження. Виникнення цивільної правоздатності у момент народження не означає, що фізична особа одночасно набуває можливості бути суб'єктом будь-яких цивільних правовідносин. Протягом життя обсяг правоздатності може змінюватися [3, с. 114].

ЦК визначає обсяг цивільної правоздатності фізичної особи невичерпним чином – шляхом вказівки на те, що фізична особа має всі особисті немайнові права, встановлені Конституцією та Цивільним кодексом України. Вона також здатна мати майнові права, не встановлені ЦК, іншим законом. Саме невичерпність обсягу вказаних прав полягає у правилі, закріпленому в ч. 4 ст. 26 ЦК: фізична особа здатна мати інші цивільні права, що не встановлені Конституцією, ЦК, іншим законом, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства [3, с. 115].

Фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям (ст. 28) [1].

Цивілістична наука та законодавство для позначення людини як учасника цивільних відносин, використовує поняття «фізична особа» [3, с. 27].

Фізичні особи стають учасниками цивільних правовідносин завдяки специфічному стану, який називається правоздатністю. Цивільна правоздатність фізичної особи – це здатність мати цивільні права та обов'язки [3, с. 27].

Відповідно до чинного законодавства цивільну дієздатність має лише фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Цивільна дієздатність фізичної особи – це її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [3, с. 117].

Дієздатність тісно пов'язана з правоздатністю і нею визначається. Це обумовлене тим, що особа своїми діями набуває і здійснює лише ті права та обов'язки, можливість набуття яких входить до змісту правоздатності. Дієздатність відрізняється від правоздатності тим, що передбачає свідому діяльність особи, володіння нею свідомою і самостійною волею, тобто здатність бажати настання певних наслідків, віддавати собі повний звіт у своїх діях і керувати ними [3, с. 118].

Як зазначає І.В. Спасибо-Фатєєва, категорії «цивільна дієздатність» належить важлива роль у перетворенні цивільної правоздатності фізичної особи як абстрактної можливості правоволодіння в наявні, конкретні суб'єктивні цивільні права та обов'язки, носієм яких виступає певна персоніфікована фізична особа [4, с. 27].

Ознаки цивільної дієздатності фізичної особи: здатність усвідомлювати значення своїх дій; спроможність керувати ними.

Елементи цивільної дієздатності фізичної особи: здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав; самостійно здійснювати набуті для себе права; здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки; самостійно виконувати створені цивільні обов'язки; нести відповідальність за невиконання цивільних обов'язків. Критеріями поділу цивільної дієздатності на види є: вік та стан психічного здоров'я фізичної особи.

За віком цивільна дієздатність поділяється на: часткову цивільну дієздатність малолітньої особи віком до 14 років; неповну цивільну дієздатність неповнолітньої особи віком від 14 до 16 років; повну цивільну дієздатність повнолітньої особи з досягненням 18-річного віку або з моменту набуття чи моменту надання фізичній особі повної цивільної дієздатності до досягнення 18-річного віку.

За станом психічного здоров'я цивільна дієздатність поділяється на: обмежену цивільну дієздатність фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною.

Обсяг відповідного виду дієздатності фізичної особи складають ті види правочинів, які особа має можливість самостійно вчиняти, а також можливість та межі цивільної відповідальності.

Обсяг часткової дієздатності малолітньої особи відповідно до ст. 31 ЦК становлять: можливість самостійно вчиняти дрібні побутові правочини; можливість самостійно здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Із змісту ст. 31 ЦК України можна виділити такі ознаки дрібного побутового правочину: спрямованість правочину на задоволення побутових потреб малолітньої особи; відповідність правочину фізичному, духовному чи соціальному розвитку малолітньої особи; невисока вартість предмета правочину [4, с. 28].

З досягненням повноліття фізична особа набуває повної цивільної дієздатності. Підставою для автоматичного набуття фізичною особою повної цивільної дієздатності є також реєстрація шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття. Набута таким чином цивільна дієздатність зберігається у разі припинення шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття та визнання шлюбу недійсним з підстав, не пов'язаних з

протиправною поведінкою неповнолітньої особи. Право особи на шлюб та його реалізація регулюється нормами Сімейного кодексу [4, с. 29].

Від набуття фізичною особою, яка не досягла повноліття, цивільної дієздатності у повному обсязі, слід відрізнити випадки емансипації (від латинського *emansipatio* – звільнення) – надання особі повної цивільної дієздатності. На відміну від набуття, надання повної цивільної дієздатності залежить від рішення органів публічної влади для виникнення у фізичної особи повної цивільної дієздатності.

Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини.

Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду.

Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця.

Повна цивільна дієздатність, надана фізичній особі, поширюється на усі цивільні права та обов'язки. У разі припинення трудового договору, припинення фізичною особою підприємницької діяльності надана їй повна цивільна дієздатність зберігається (ст. 35) [1].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 04.02.2019 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Цивільне право України. Кн. 1 – Дзера О.В. – Кузнецов Н.С.
3. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.
4. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.